

Krise: Beretning fra energisektorens maskinrum

Temanummer: Hvordan løser vi energikrisen?

Hvilke redskaber fra værktøjskassen griber man fat i, når de røde lamper blinker, og bekymringsbarometeret går fra 0-100? Med Ruslands invasion af Ukraine lød startskuddet til den største energikrise i godt og vel 50 år. Og 2022 skulle vise sig at blive den perfekte storm for energisektoren. I orkanens øje stod Energistyrelsen med myndighedsansvaret for Danmarks beredskab og forsyningssikkerhed for gas-, olie- og elforsyning. Tre grundsten var, og er stadig, helt essentielle for krisestyringen: et velfunderet beredskab, scenariebaseret dialog med branchen og konkrete spareråd kommunikeret direkte til danskerne.

Elforsyningssikkerheden i Danmark er i dag godt 99,99 procent. Det svarer til, at en gennemsnitlig forbruger over en årrække ikke har el i omkring 20 minutter om året. Det gælder også for de andre energiforsyningssystemer, hvor forsyningssikkerheden også er høj. Langt de fleste afbrydelser af energiforsyningen skyldes overgravninger eller andre tekniske nedbrud af det lokale net¹. Vores energisystem inkluderer i *øvrigt* flere energikilder som vind, sol, biogas, biomasse, gas, kul, olie. Det har givet os en høj forsyningssikkerhed. Men for lidt over et år siden blev der vendt op og ned på vores opfattelse af energiforsyning *på tværs af energikilder*.

Med Ruslands invasion af Ukraine lød startskuddet til det, der skulle blive den største energikrise i godt og vel 50 år. Gasforsyningen i Europa blev presset til hidtil usete niveauer, energipriserne tog himmelflugt, og pludselig var forsyningssikkerhed og kritisk infrastruktur på alles læber.

Populært sagt vokser store fremskridt ud af store kriser. I slipstrømmen af 1800'tallets koleraepidemi fik københavnernes kloakering, og af energikrisen i 1970'erne udsprang den danske tilgang til energiplanlægning, som har ført til globale styrkepositioner i dag. Men når en krise skal håndteres nu og her, er der ikke *nødvendigvis* tid til at gøre nyt. I stedet griber man fat i de redskaber, man allerede har i værktøjskassen – og bruger dem flittigt.

Det gjorde vi også i Energistyrelsen, der er udpeget som sektoransvarlig myndighed til at planlægge håndtering af større nationale energiforsyningskriser.

MARTIN HANSEN

Vicedirektør i
Energistyrelsen

Konkret blev der i slutningen af februar 2022 blandt andet:

- nedsat en krisestab på tværs af Energistyrelsen
- udarbejdet mulige scenarier for forsyning af gas, olie, træpiller og el, i takt med at krisen eskalerede
- etableret løbende koordination med branchen
- skruet op for kommunikation til befolkningen.

Ovenstående er selv sagt ikke en udtømmende liste over tiltag, men til sammen er de væsentlige initiativer fra Energistyrelsens side, som bidrog til, at Danmark kom gennem vinteren uden at afbryde for el- og gasforsyningen. I de følgende afsnit vil jeg forsøge at sætte ord på hvorfor og hvordan.

Det danske sektorprincip: Den myndighed, der har ansvaret til daglig, har også ansvaret i krisen

Af beredskabslovens §24 fremgår det at ”*de enkelte ministre skal hver inden for deres område planlægge for opretholdelse og videreførelse af samfundets funktioner i tilfælde af ulykker og katastrofe*”².

På el- og gasområdet er dette ført videre via nationale beredskabsplaner, som Energistyrelsen laver, og sektorberedskabsplaner, som Energinet udarbejder. Til sammen udgør disse planer store dele af det fundament, som resten af beredskabet i energisektoren bygger på.

Overordnet set tegner planerne linjerne for, hvordan beredskabet skal bygges op. Derfra er det op til de enkelte virksomheder at sikre, at de kan efterleve deres rolle i planen og overholde gældende regulering på området. Kernen her er tæt samarbejde, sparring og koordinering, mellem relevante myndigheder på området, branchen og informationstjenesterne. Det gælder uanset, om der er krise eller ej.

I Danmark har vi en energisektor, som i mange år har arbejdet med at forbedre beredskabet, og som lever op til gældende regulering. Det er en væsentlig faktor i krisestyringen, at styrelsen inviterer til og har en konstruktiv dialog og sparring med sektoren. Det har det seneste år været et godt eksempel på. Og det veletablerede samarbejde på tværs af myndigheder og branchen, som er udviklet gennem årtier, har gavnet forsyningsikkerheden.

Beredskabsarbejdet har desuden længe været en topprioritet i Energistyrelsen. I Center for beredskab arbejdede der således allerede ca. 35 medarbejdere, hvor ny regulering og implementering af EU-direktiverne NIS2 og CER, som stiller krav til henholdsvis cybersikkerhed og fysisk sikkerhed for kritisk infrastruktur, var i støbeskeen, inden Rusland gik ind i Ukraine.

Derudover udvikler Energistyrelsen en række risiko- og sårbarhedsscenarier, som selskaberne i sektoren laver analyser på baggrund af, også kendt som

ROS. Scenarierne udvikles med udgangspunkt i kendte risici, og hvad forestillingsevnen rækker til for at imødegå kriser og eskalering af kriser. ROS-scenarierne udvikler sig løbende i takt med ændringen af trusselsbilledet, samt tilbagemeldinger og læring fra el- og gassektoren.³ Selskabernes tilbagemelding på analyserne af scenarierne danner baggrund for Energistyrelsen vurdering af situationen. Metoden blev blandt andet anvendt under COVID-19, hvor f.eks. mulige restriktioner på rejseaktivitet blev vurderet på tværs af energisektoren. Og der er sket meget siden, de første scenarier blev lavet i 2005.

Situationen omkring Ruslands invasion af Ukraine satte allerede tidligt fokus på den fysiske sikkerhed i energisektoren. På den baggrund foretog Energistyrelsen desuden konkrete justeringer i sektorberedskabsniveauet, som iværksatte en række tiltag i sektoren. Vurderingen skete blandt andet på baggrund af trusselsvurderingen mod sektoren, indberettede hændelser i sektoren og handlingsprincippet. Justeringerne forløb i 2022 som følgende:

- 24. februar 2022 hæves sektorberedskabsniveauet til GRØN i elsektoren og GUL i gassektoren.
- 27. september 2022 hæves sektorberedskabsniveauet til ORANGE i el- og gassektoren.
- 31. oktober 2022 sænkes beredskabsniveauet til GUL i el- og gassektoren.
- 21. december 2022 sænkes beredskabsniveauet til GRØN i el- og gassektoren.

Scenariebaseret krisestyring og kommunikation

Danmark skal som følge af EU's forordning for forsyningsikkerhed udarbejde og vedligeholde en nødforsyningsplan for gas, som kan anvendes, hvis der opstår knaphed. Men i en alvorlig forsyningskrise er der ingen garanti for forsyning. Inden krigen leverede Rusland ca. 40 procent af den gas, som blev anvendt i EU, og Danmark var 100 procent afhængig af import fra Tyskland, så allerede i slutningen af februar 2022 stod det klart, at der var en øget risiko for gasmangel. Blandt andet derfor blev der igangsat udarbejdelse af forskellige scenarier for forsyning for konkret at kunne forberede særligt virksomheder og offentlige myndigheder på eventuel gasmangel.

I takt med at krisen greb om sig og spredte sig til forskellige energikilder, rullede processen med scenariearbejdet over tid fra gas til olie og el. Og netop fordi energiområdet er en del af den kritiske infrastruktur og har væsentlig betydning for de fleste øvrige samfundssektorer, omfattede scenariearbejdet ikke kun energisektoren, men hele samfundet. Scenarierne dannede grundlag for, hvilke anbefalinger der blev givet, hvilke tiltag der blev iværksat, og hvilken linje der blev kommunikeret.

I de første 18 uger af 2022 udgjorde russisk gas ca. 25 procent af EU's gasforbrug, hvor det til sammenligning i dag udgør 6-8 procent. I løbet af de første måneder efter invasionen reducerede Rusland mængden af gas, der blev leve-

ret via Nord Stream 1 til Tyskland, med 60 procent, og i juni tog Energistyrelsen konsekvensen heraf og erklærede ”Early Warning”. Stadiet er et af tre kriseniveauer, som er en del af et fælles EU-regelsæt for, hvordan en gaskrise skal håndteres. ”Early Warning”, som er et signal til aktørerne på gasmarkedet om at forberede sig på, at der kan komme en egentlig forsyningskrise, er det laveste kriseniveau og efterfølges af ”Alert” og ”Emergency”⁴.

Den konkrete situation blev for alvor en øjenåbner flere steder i det danske samfund, hvor vi er vant til høj forsyningsikkerhed. Og der kom stor opmærksomhed på, at paratheden for strøm- og gasafbrydelser ikke alle steder i samfundet var lige høj.

Rusland var før krigen ikke kun en stor leverandør af gas til EU, men også af olie, kul og biomasse. Især fordi gas bruges som brændsel i elsektoren, bredte krisen sig til alle energisystemer. I begyndelsen af efteråret 2022 var det klart, at Danmark kunne risikere at stå i en situation, hvor strømproduktionen ikke ville matche forbruget. Hvis vinteren blev kold og vindstille, kunne det i yderste konsekvens blive nødvendigt at lave såkaldte ”brownouts”, som er kontrollerede strømafbrydelser af op til to timers varighed i afgrænsede, geografiske områder. Heldigvis blev vinteren mild, og forbrugerne var gode til at reducere deres energiforbrug.

Budskabet fra Energistyrelsen var klart: Spar på energien!

Danskernes spareiver

I takt med at energikrisen eskalerede, tog danskernes krisebevidsthed og sparevaner til i løbet af 2022. Det gav nede energiforsyningen – og gør det stadig.

Energistyrelsen satte allerede i sommeren 2022 gang i en kampagne, som søgte at klæde danskerne på til vinteren. Kampagnen trak på SparEnergi.dk og en andre række tiltag, som allerede kørte i Energistyrelsen. Med allerede etablerede kommunikationskanaler og koncepter, som det var muligt hurtigt at justere og aktivere, blev der for alvor sat strøm til den direkte kommunikation med danskerne og delt helt konkrete spareråd fra Energistyrelsens eksperter.

Om det var de høje priser, mediernes dækning af krisen eller de store kampagner, som blev sat i værk både fra el-selskaberne og Energistyrelsens side, det er svært at give et entydigt svar på. Men måske bidrager de forskellige elementer i virkeligheden til at skabe det fulde billede. Resultaterne er i hvert fald til at tage og føle på.

I februar 2023 viste Energistyrelsens seneste forbrugsoverblik, at reduktionen af el- og gasforbruget var større i anden halvdel af 2022. Konkret blev gasforbruget reduceret med 19 procent i forhold til det normale, mens elforbruget blev reduceret med seks procent i forhold til det normale⁵.

Den samlede reduktion i gasforbrug blev særligt drevet af konvertering væk fra gas i produktionserhvervene. Men husholdninger, kontorer og butikker havde også en væsentlig reduktion i deres gasforbrug på op imod 20 procent. Det svarer til over en tredjedel af den samlede reduktion i gasforbruget i 2022. Reduktionen i elforbruget blev drevet af husholdningerne, der har været gode til at spare på strømmen.

Energikrisen er ikke forbi

Der hersker ingen tvivl om, at scenariet, vi så ind i denne vinter, var alvorligt. Nu er sommeren over os, og de høje temperaturer denne sommer fører til stort elforbrug til køling af bygninger, særligt i Sydeuropa. Og netop derfor er det et godt tidspunkt at understrege, at energikrisen ikke er forbi. Sidste efterår så vi imod en potentiel alvorlig forsyningssituation for vinteren – og det kan vi potentielt gøre igen.

Der er stadig risiko for mangel på el, gas og olie, hvor udviklingen følges tæt. Ifølge både EU og International Energy Agency (IEA) må det forventes, at importen af russisk gas helt kan ophøre i løbet af 2023. Og vi kan godt klare os uden, men det bliver ikke nødvendigvis lige så ubesværet at få gas andre steder fra, som det var denne vinter, hvor Kinas gasimport til industrien var begrænset på grund af COVID-19. Ligeledes afhænger forsyningssituationen blandt andet af vejret, herunder temperatur, nedbør og lange vindstille perioder.

Derfor er arbejdshandskerne i Energistyrelsens maskinrum heller ikke taget af. Redskaberne i værktøjskassen er stadig flittigt i brug – både når det kommer til scenariewarbejde, koordination med branchen og kommunikation til borgerne. For hvis der er noget, det seneste år har lært os, så er det, at vi ikke kan løse energikrisen alene. Nøglen ligger i det gode beredskab, dialog og samarbejdet på mikro- og makroniveau – lokalt såvel som regionalt. Det batter noget, når vi allesammen sparer på energien. Og hvis vi både i Danmark og EU holder fast i de gode sparevaner, så kommer vi også godt gennem den næste vinter.

Noter

1. <https://ens.dk/ansvarsomraader/el/elforsyningssikkerhed>
2. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2009/660>
3. <https://ens.dk/ansvarsomraader/beredskab/beredskabsarbejdet-afgraenset-efter-risici-og-saarbarheder>
4. <https://ens.dk/presse/energistyrelsen-erklarer-early-warning>
5. Det normale forbrug tager udgangspunkt i Klimastatus og fremskrivning 2022, hvilket er forbrugsforventningen ved indgangen til 2022, dvs. før energikrisen. Gasforbruget er desuden korrigeret for udsving i temperaturen, således at faktisk og normalt forbrug er mere sammenlignelige.